

**TA'LIM JARAYONIDA MILLIY VA UMUMINSONIY QADRIYATLARNI
INTEGRATSIYA QILISHNING NAZARIY ASOSLARI***OSIYO XALQARO UNIVERSITETI MAGISTIRANTI***SHAVKATOVA SOHIBA JASURBEK QIZI***Sohibashavkatova8@gmail.com*

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni integratsiya qilishning ilmiy-nazariy asoslari keng yoritilgan. Milliy va umuminsoniy qadriyatlar mazmuni, ularning ta'lim-tarbiya tizimidagi o'rnini, integrativ yondashuvning pedagogik imkoniyatlari hamda zamonaviy ta'lim sharoitida mazkur jarayonni amalga oshirish mexanizmlari tahlil qilingan. Qadriyatlar uyg'unligi asosida barkamol shaxsni shakllantirish masalasi ilmiy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, tarbiya, milliy qadriyatlar, umuminsoniy qadriyatlar, integratsiya, pedagogik jarayon, barkamol shaxs.

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНТЕГРАЦИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ И
ОБЩЕЧЕЛОВЕЧЕСКИХ ЦЕННОСТЕЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЙ
ПРОЦЕСС***МАГИСТР АЗИАТСКОГО МЕЖДУНАРОДНОГО**УНИВЕРСИТЕТА ШАВКАТОВА САХИБА ЖАСУРБЕКОВНА**Sohibashavkatova8@gmail.com*

Аннотация: В статье широко раскрываются научно-теоретические основы интеграции национальных и общечеловеческих ценностей в образовательном процессе. Проанализированы сущность национальных и общечеловеческих ценностей, их роль в системе обучения и воспитания, педагогические возможности интегративного подхода, а также механизмы реализации данного процесса в условиях современного образования. Научно обоснована значимость гармонизации ценностей в формировании всесторонне развитой личности.

Ключевые слова: образование, воспитание, национальные ценности, общечеловеческие ценности, интеграция, педагогический процесс, гармонично развитая личность.

**THEORETICAL FOUNDATIONS FOR THE INTEGRATION OF
NATIONAL AND UNIVERSAL VALUES IN THE EDUCATIONAL
PROCESS**

Abstract: This article comprehensively examines the scientific and theoretical foundations of integrating national and universal values into the educational process. The essence of national and universal values, their role in the system of education and upbringing, the pedagogical potential of an integrative approach, as well as the mechanisms for implementing this process in modern educational conditions are analyzed. The importance of harmonizing values in the formation of a well-rounded personality is scientifically substantiated.

Keywords: education, upbringing, national values, universal values, integration, pedagogical process, well-rounded personality.

Qadriyat tushunchasi va uning inson hayotidagi o'rn

Har qanday jamiyatning ma'naviy qiyofasi, avvalo, unda shakllangan qadriyatlar tizimi bilan belgilanadi. Qadriyat — insonning hayotdagi yo'lini belgilovchi, uning xulq-atvori, munosabati va dunyoqarashiga yo'nalish beruvchi eng asosiy ma'naviy mezondir. Odam tug'ilganidan boshlab atrofdagi muhitdan, oiladan, maktabdan, jamiyatdan ma'lum g'oyalarni, tasavvurlarni, an'ana va odatlarni qabul qiladi. Bu jarayon davomida unda qadriyatlarga nisbatan tasavvur shakllanadi. Demak, qadriyat inson ongini, e'tiqodini, xarakterini va butun umri davomida tutgan yo'lini belgilaydi.

Qadriyatlarning shakllanishi tasodifiy jarayon emas. Har bir xalq o'z tarixiy tajribasida ko'plab sinovlardan o'tgan, turli tarixiy bosqichlarda o'zining ma'naviy poydevorini yaratgan. Shuning uchun qadriyatlar xalqning tarixi, madaniyati, turmush tarzi, urf-odatlarida chuqur ildiz otgan murakkab ma'naviy hodisa sifatida namoyon bo'ladi.

Qadriyatlar ikki yo'nalishga bo'linadi: milliy va umuminsoniy qadriyatlar. Milliy qadriyatlar — muayyan xalqning o'ziga xos ma'naviy boyligi bo'lsa, umuminsoniy qadriyatlar — butun insoniyat uchun umumiy bo'lgan axloqiy mezonlardir. Har ikkisi insonning tarbiyasi uchun zarur bo'lgan boy ma'naviy manbadir. Ta'lim jarayonida yoshlar uchun mazkur qadriyatlarni uyg'un shaklda yetkazish — ularning komil inson bo'lib voyaga yetishini ta'minlaydi.

Milliy qadriyatlarning tarixiy ildizlari va zamonaviy ta'limdagi roli

Milliy qadriyatlar xalqning milliy o'zligini belgilovchi asosiy omildir. Ular asrlar davomida shakllanib, dastlab urug'-qabila an'analari, keyinchalik esa davlatlilik, din, adabiyot, san'at va ma'naviy meros ta'sirida boyib borgan. O'zbek xalqi ham uzoq tarix davomida o'ziga xos ma'naviy dunyosini yaratgan.

Milliy qadriyatlarga quyidagilar kiradi:

- Vatanparvarlik – o‘z yurtiga muhabbat, uni ardoqlash, himoya qilishga tayyor turish.
- Mehnatsevarlik – halol mehnatni qadrlash, tirishqoqlik, maqsadga intilish.
- Odob-axloq – kattalarga hurmat, kichiklarga izzat, halollik, or-nomus.
- Mehr-oqibat – insonlarga yaxshilik qilish, yordam qo‘lini cho‘zish.
- Mahalla qadriyatlari – qo‘ni-qo‘shnichilik, hamjihatlik, totuvlik.
- Ona tili va adabiy meros – millatning ruhini ifodalovchi bebaho boylik.
- Milliy an‘ana va marosimlar – Navro‘z, hayitlar, to‘ylar, turli udumlar.

Bugungi globallashuv davrida milliy qadriyatlar yoshlar uchun ayniqsa zarur. Chunki kuchli axborot oqimlari yoshlar ongini turlicha shakllantirishi mumkin. Agar ta‘lim jarayonida milliy qadriyatlar yetarli o‘rin egallamasa, yoshlar o‘z ildizlaridan uzilib qolish xavfi paydo bo‘ladi. Shu sababli maktab va oliy ta‘lim tizimida milliy tarbiya — o‘quv jarayonining ajralmas qismiga aylana borayotgani bejiz emas.

Umuminsoniy qadriyatlarning mazmuni va ularning ahamiyati

Umuminsoniy qadriyatlar — butun dunyo tan olgan ma‘naviy mezonlardir. Ularga:

- insonning qadr-qimmati;
- tinchlik va totuvlik;

- erkinlik va adolat;
- mehr-muhabbat va insonparvarlik;
- halollik va mas'uliyat;
- tabiatga ehtiyotkorlik bilan munosabat;
- bag'rikenglik va o'zaro hurmat kabi fazilatlar kiradi.

Bu qadriyatlar yoshlarni global dunyo bilan uyg'un yashashga o'rgatadi. Har bir davlatda milliy qadriyatlar qanchalik muhim bo'lsa, umuminsoniy qadriyatlar ham shunchalik zarurdir. Chunki zamonaviy dunyo — o'zaro bog'langan, tillar, madaniyatlar, iqtisodiy aloqalar bir-biriga singib ketgan bir butun maydon. Bunday sharoitda yoshlar nafaqat o'z millatining, balki butun insoniyatning oldidagi mas'uliyatni his eta olishi kerak.

Umuminsoniy qadriyatlar yoshlarni:

- boshqa millat vakillari bilan totuv yashashga;
- nizolardan qochishga, murosaga tayyor bo'lishga;
- dunyoda bo'layotgan jarayonlarga befarq bo'lmaslikka;
- ekologiya, tinchlik kabi muhim masalalarga e'tiborli bo'lishga;
- insonlarni hurmat qilishga o'rgatadi.

Shu bois hozirgi ta'lim tizimi milliy qadriyatlar bilan bir qatorda umumbashariy qadriyatlarga ham keng o'rin bermoqda.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlarning o'zaro ta'siri

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar bir-birini inkor etmaydi, aksincha, o'zaro boyitadi. Har bir inson o'z xalqiga mansub bo'lishi bilan birga, butun insoniyatning ham bir bo'lagi ekanini anglagan holda voyaga yetishi zarur.

Qadriyatlarning uyg'unlashuvi quyidagi natijalarga olib keladi:

1. Shaxsda mustahkam dunyoqarash shakllanadi.
U o'z xalqining farzandi ekanini biladi, lekin dunyodagi boshqa xalqlarni ham hurmat qiladi.
2. Ijtimoiy faollik ortadi.
Milliy qadriyatlar mas'uliyatni kuchaytirsa, umuminsoniy qadriyatlar insonparvarlik ruhini oshiradi.
3. Bag'rikenglik kuchayadi.
Bu esa ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi.
4. O'quvchilarda maqsadga intilish, o'z ustida ishlash odati shakllanadi.
5. Jamiyatda totuvlik muhitini yaratadi.

Integratsiya jarayoni to'g'ri yo'lga qo'yilsa, ta'limning asosiy maqsadi — barkamol insonni voyaga yetkazish — o'z samarasini beradi.

Ta'lim jarayonida integratsiya zaruriyati. Bugungi murakkab va tez o'zgarib borayotgan dunyoda ta'lim faqat bilim berish bilan cheklanib qolmaydi. U insonning ma'naviy-axloqiy qiyofasini shakllantiruvchi kuch sifatida jamiyatda muhim o'rin

tutadi. Ayniqsa internet, sotsial tarmoqlar, chet madaniyatlarining kuchli ta'siri mavjud sharoitda yoshlarning dunyoqarashi turli omillar bilan shakllanadi. Shuning uchun ta'lim jarayonida:

- o'zlikni anglash;
- xalqning ma'naviy poydevorini bilish;
- dunyo xalqlari bilan totuv yashash madaniyatini egallash;
- insonparvarlik, halollik, adolat tamoyillarini tushunish kabi vazifalarni amalga oshirish zarur bo'lib bormoqda.

Integratsiya shundan kelib chiqadiki, o'quvchi nafaqat milliy qadriyatlarni bilishi, balki dunyoqarashining keng bo'lishi, turli madaniyatlarga ochiq bo'lishi, jamiyatdagi o'z rolini anglab yetishi lozim.

Ta'lim mazmunida integratsiyani amalga oshirish yo'llari

1. Darsliklar va dasturlar orqali amalga oshirish

Fanlar mazmuni milliy tarix, adabiyot, san'at, til bilan bog'langan holda, inson huquqlari, ekologiya, tinchlik, adolat kabi umuminsoniy tamoyillarni ham yoritishi zarur.

2. Pedagogik metodlar orqali integratsiya

Munozara, bahs, fikr almashish, guruhviy ish kabi metodlar o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, boshqalar fikrini tinglashga, hurmat qilishga o'rgatadi.

3. Tarbiyaviy tadbirlar orqali

Maktabda o'tkaziladigan milliy bayramlar, ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar, shuningdek, xalqaro do'stlikka bag'ishlangan uchrashuvlar integratsiyani kuchaytiradi.

Integratsiya samaradorligini baholash mezonlari

Ta'lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlar qanchalik uyg'un berilayotgani quyidagi mezonlar orqali aniqlanadi:

- O'quvchining milliy qadriyatlarni bilishi va hayotda qo'llashi.
- Uning o'z xalqiga bo'lgan hurmat tuyg'usi.
- Umuminsoniy qadriyatlarni anglab, kundalik xatti-harakatda qo'llashi.
- Bag'rikenglik, adolat, halollik kabi xulq me'yorlarining mustahkamligi.
- Turli madaniyat vakillari bilan muloqot qilish madaniyati.
- Vatanparvarlik hissining kuchliligi.
- Global masalalarga befarq bo'lmaslik.
- Ijtimoiy mas'uliyat va fuqarolik pozitsiyasi.

Ushbu mezonlar integratsiya jarayoni qanchalik to'g'ri yo'lga qo'yilganini ko'rsatadi.

Milliy va umuminsoniy qadriyatlar integratsiyasi — zamonaviy ta'limning eng muhim yo'nalishlaridan biridir. Chunki shaxsning ma'naviy olami aynan shu ikki yo'nalish uyg'unligi orqali boyiydi. Milliy qadriyatlar — insonning o'zligini, ildizini

anglashga yordam beradigan asos bo'lsa, umuminsoniy qadriyatlar — uning dunyoga keng qarashiga, turli madaniyatlarni hurmat qilishiga xizmat qiladi.

Agar ta'lim jarayonida bu qadriyatlar to'g'ri yo'lga qo'yilsa, yoshlar:

- o'zligini tanigan,
- jamiyat oldidagi mas'uliyatini tushungan,
- dunyo bilan hamnafas yashay oladigan,
- ma'naviy yetuk,
- fikri keng,
- komil insonlar bo'lib voyaga yetadi.

Shu bois bugungi ta'lim tizimi milliy o'zlikni saqlash va umumbashariy qadriyatlarga uyg'unlashgan holda rivojlanishi zarur.

Ta'lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni integratsiya qilish masalasi bugungi globalashuv sharoitida alohida ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi. Yosh avlodni faqat bilimli emas, balki yuksak ma'naviyatli, mustaqil fikrlaydigan, milliy o'zligiga sodiq va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalash ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biri hisoblanadi. Shu jihatdan qaralganda, milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi barkamol shaxsni shakllantirishning muhim pedagogik omili sifatida namoyon bo'ladi.

Maqolada asoslab berilganidek, qadriyatlarni integratsiya qilish jarayoni ta'lim va tarbiyaning uzviyligi, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, tizimlilik va uzluksizlik tamoyillariga tayanishi lozim. Ushbu tamoyillar asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarning nafaqat intellektual rivojlanishini, balki ularning ma'naviy-axloqiy kamolotini ham ta'minlaydi. Ayniqsa, fanlararo integratsiya va interfaol ta'lim metodlaridan foydalanish qadriyatlarni samarali singdirish imkonini beradi.

Shuningdek, zamonaviy ta'lim sharoitida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan oqilona foydalanish, milliy madaniy meros va tarixiy manbalarni o'quv jarayoniga keng joriy etish, o'qituvchining shaxsiy namunasiga asoslangan tarbiya tizimini rivojlantirish qadriyatlar integratsiyasining samaradorligini oshiradi. Bu esa o'quvchilarda ijtimoiy faollik, fuqarolik mas'uliyati va jamiyat hayotida faol ishtirok etish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, ta'lim jarayonida milliy va umuminsoniy qadriyatlarni integratsiya qilish ilmiy asoslangan, tizimli va uzluksiz amalga oshirilgandagina kutilgan pedagogik natijalarga erishish mumkin. Ushbu jarayon jamiyat taraqqiyoti uchun zarur bo'lgan barkamol, ma'naviy yetuk va raqobatbardosh shaxsni tarbiyalashga xizmat qiladi hamda ta'lim tizimining ijtimoiy-ma'naviy vazifalarini muvaffaqiyatli amalga oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma'naviyat, 2008.

2. Avloniy A. Turkiy guliston yoxud axloq. – Toshkent: O‘qituvchi, 2016.
3. Musurmonova O. Ma’naviy-axloqiy tarbiya asoslari. – Toshkent: Ma’naviyat, 2017.
4. Xodjayev B.X. Pedagogika nazariyasi. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
5. Saidahmedov N. Ta’limda integrativ yondashuv. – Toshkent, 2020.

